

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI 12

TSHIVENI A LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI A U RANGA (P1)

PREPARATORY EXAMINATION 2008

MARAGA: 70

TSHIFHINGA: Awara 2

Bammbiri i|i |i na masiaṭari a fuminthihi (11).

PFESESANI

1. He $\frac{1}{4}$ i bammbiri $\frac{1}{4}$ i na khethekanyo n $\frac{1}{2}$ a: A, B na D.

KHETHEKANYO YA A: Tholokanyon μ ivho
(30)

KHETHEKANYO YA B: Manweledzo/Šamari (10)

KHETHEKANYO YA C: Phen μ a na kushumisele kwa luambo
(30)

2.

3. Fhindulani mbudziso DZO $\bar{\Gamma}$ HE.

4. Vhalani mbudziso DZO $\bar{\Gamma}$ HE nga vhuronwane.

5. Vhekanyani phindulo dza η u nga he mbudziso dza vhekanyiswa zwone.

Nwalani zwi vhaleaho nahone nga vhudele.

KHETHEKANYO YA A: THOLOKANYONDIVHO**MBUDZISO 1**

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho:

O DZIEDZWA NGA MALUṬO MALAPFU

MaluṬa ndi muṭhannga we a vha e mukololo a konaho kha zwa pfunzo. Thero ya Metse yone o vha a tshi tou i konesa. Na musu a tshi vhala Gireidi 12 vhagudisi vhawe vho vha vha tshi tou zwi divha zwavhudivhudi uri MaluṬa a nga si i feile, nahone vha na fulufhelo la uri u do tou i bva nga ṅaledzi. MaluṬa siani la pfunzo o vha o ṅewa a dovha a ingwa.

Nangoho zwo mbo di tou ralo, MaluṬa a phasa Gireidi 12 nga ṅaledzi, a mbo di livha Yunivesithi ya ngei Ndifanavhanzhi. O swika a guda khoso ya *Electrical Engineering*. Duvha la u ṭanganedza matshudeni maswa, lo mbo di ita uri MaluṬa a ṭangane na Mafefe musidzana wa Mutswana we a vhuya a wana tshiphuga tsha vhoralunako, vha mbo di funana. Vhana vha vhathu ngoho vho vha vha tshi khou funana vhukuma. U ṭangana ngauri vho vha vha tshi ita khoso dzi no fana, u bva ilo duvha vho vha vha tshi vho tou nga bannda na vhurukhu, hu si na na hune wa nga wana muṅwe e eṭhe. Nangoho vhavenḁa a vha zwifhi musu vha tshi ri: "Tshi nakaho a tshi yi thambo, tshi no ya thambo ndi mutshinyalo". Ho do dina musu hu tshi pfi Yunivesithi ya Ndifanavhanzhi i khou ya u vha na vhuṭambo ha vhoralunako. MaluṬa a dzhenela vhuṭambo uho, sa izwi na ene o vha o vhumbwa. Musu a tshi tou bevelela, ha pfala khuwa vhathuni ya *Chief! Chief!* vhaṅwe nga fhaḁa vha tshi ri, "Vhamusanda!" O fhedza o wana tshiphuga tsha Mr Rifarivhanzhi. Miss Rifarivhanzhi o vha Sandra musidzana wa MuXhosa we a vha a tshi bva Eastern Cape. MaluṬa o vho do dowelana na Sandra sa izwi vhoṭhe vho vha vho wana zwiphuga. O mbo di thoma u tswea mbilu nga Sandra. MaluṬa o vho do ambisa Sandra vha fhedza vho funana. Izwi zwo do dina Mafefe, a onda a sala a tshi nga lwatsi. A tou nga a sa farwa na nga vhulwadze ha mbilu. Ho tou thusa vhashumelavhapo vhe vha tou fara

mushumo wa u mu khuthadza. Nwaha u tshi fhela Mafefe a namba o
ya makhokha.

Musi mvelele dza mafheloni a ṅwaha dzi tshi bva, Maluḡa a phasa khoso dzoṡhe. Bazari dza tou ṅaṅa u mu ṅea masheleni a u dzhena tshikolo, zwe zwa ita uri Maluḡa a renge goloi. Sandra ene o vha a tshi khou ḡiphiṅa vhukuma nga masheleni a Maluḡa a basari. ṅwaha u tevhelaho u tshi thoma matshudeni a vhuyelela yunivesithi.

Vhege dza u thoma dza musu yuvesithi i tshi vula Sandra o vha a tshe dzibuguni dzavhuḡi. Ho ḡo dina ḡuvha ḡa u ḡanganedza matshudeni maswa ḡi tshi swika. Maluḡa o vhona iṅwe khomba ya muZulu i no pfi Thokho, a mbo ḡi i funa a ḡala Sandra. Sandra a luvheledza o luvheledza zwa ḡi fhedza zwo kunda. A ḡirindidza nga ḡa uri a nambe a bve khazwo a ite zwa tshikolo zwe a ḡela zwone. Maluḡa o vha a tshi anzela u amba uri ene a nga namba a dzula a si na musidzana arali vhasidzana vha re hone vha vha VhaVenḡa, ngauri a vha ḡambi. Vhaṅwe vhasidzana vho vha vha tshi dzulela u sea Sandra vha tshi ri, "O vha a tshi ḡiita nnyi a tshi dzhiela Mafefe muḡhannga wawe."

Musi ṅwaha u tshi fhela Maluḡa a phasa a vha a tshi khou ḡa kha ṅwaha wa u fhedzisela. A ḡi ita mafhungo enea awe a u shandula vhasidzana sa tshiambaro a tshi dovha, na wone ṅwaha wa vha u khou fhela. Maluḡa a phasa nga ṅaledzi. Musi a tshi ḡoḡa mushumo ho ngo vhuya a lenga na u u wana, ngauri mabammbari awe o vha o kuna. A ya a tholiwa nga khamphani ya muḡagasi ya Eskom. Musi miṅwedzi miḡanu i tshi tou fhela, khamphani yeneyo ye Maluḡa a vha e khayoy bvisa zwikhala zwa mishumo zwa vathu vhavhili, vhane khamphani ya ḡo vha fha masheleni a u ita ḡhoḡisiso ya uri ndi ngani hu tshi khou vha na ḡahalelo ya muḡagasi kha ḡa Afrika Tshipembe.

Thodisiso yeneyo i do itwa nga vhathu vhe vha gudela zwa *Electrical Engineering*. Maluṭa a ita khumbelo, a mbo di vha muṅwe wa vho nangiwo. Khamphani yo do do bva na zwaurei vhathu vhane vha khou tea u ya u ita thodisiso vha tea u vha vho ita ndingo dza malofha sa izwo thodisiso iyo i tshi do shumisa masheleni a si na vhukono. Muthu e a ane a wanala e na TFM kana VWFM ho ngo tea u dzhena kha tshikhala tsha vhathu vha u ita thodisiso. Naho Maluṭa o vha a tshi vhone e na mutakalo wavhuḍi, o do kombetshedzea u ya u ita ndingo dza malofha. Musi mvelelo dza malofha dzi tshi bva, a wanala e na TFM. Mvelelo idzo dzo kula Maluṭa nungo vhukuma, ha mbo di vha u kundwa ha Maluṭa nga tshiḷa tshikhala.

- 1.1 Pfunzo kana thero ye na guda muso no vhala tholokanyondivho iyi ndi ifhio? (2)
- 1.2 Muṅwali u sumbedza Maluṭa a na luvhengelambiluni kha vhasidzana vha vhaVenda. Tikedzani muhumbulo uyu. (2)
- 1.3 Uri musidzana wa Muvenda ha ṭambi a bva ndi mbuno kana ndi kuhumbulele kwa Maluṭa? Tikedzani. (2)
- 1.4 Inwi ni vhona unga ndi ngani Maluṭa o fhedzisela a na tshitshili? (2)
- 1.5 Neni thalutshedzo dza mafurase o talwaho nga fhasi. (6)
- 1.6 Kha mafungo e na vhala hu na mafanyisi o shumiswaho. Inwi topolani .ITHIHI ni dovhe ni nee na thalutshedzo yaḷo. (2)
- 1.7 Fhindulani ngauri *Ee kana Hai*, ni tikedze phindulo yaṅu nga zwi bvaho buguni:
- 1.7.1 Maluṭa u funesa vhasidzana. (2)
- 1.7.2 Maluṭa o naka a dovha a kona. (2)

Vhuṅe ha khandiso ho vhaledzwa

lyani kha siaṭari li tevhelaho

1.7.3 Maluṭa u na VWFM.

(2)

- 1.8 Khamphani ine Maluḡa a shuma khayoy i sumbedza u vha na tshihalula. Tikedzani muhumbulo uyu. (2)
- 1.9 Bulani madzina a vhasidzana vhe vha funana na Maluḡa. (3)
- 1.10 Maluḡa o vha tshi funana na vhasidzana a sokou vha ḡala tshikhalani. Inwi ni vhona zwi zwavhu»i? Tikedzani muhumbulo waḡu. (3)

ḡHANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA A: 30

KHETHEKANYO YA B: MANWELEDZO (SAMARI)

Vhalani mafhungo a tevhelaho ni kone u nweledza nga ha thaidzo dzi vhangwaho nga u ḡidzhenisa kha zwikambi nga maipfi a u bva kha 80 u swika kha 90.

U bva tshe Afrika Tshipembe la wana vhuḡilangi, vhatu vhanzhi vho ḡidzhenisa kha zwikambi nga nḡila yo kalulaho. U ḡidzhenisa honohu hu ita uri hu vhe na thaidzo nnzhi miḡani, mishumoni na kha lushaka lwoḡhe lwa Afrika Tshipembe.

Miḡa minzhi i khou pwashea nga nḡhani ha u ḡidzhenisa kha zwikambi. U wana muthu a tshi ya a renga kana a badela zwikolodo zwa halwa a sa athu u renga ḡhodea khulwane dza muḡani. Hu sala hu si tshe na tshedele ya u ḡundela muḡa. Zwi sia muḡani hu sa khou tshilwa zwavhuḡi, lune muḡwe muraḡo u fhedza u tshi ḡala ha sala muḡa wo no vha wa muthu muthihi.

Halwa vhu vhangwa nndwa kana phambano. Vhatu vhanzhi vha kambiwa vha funa khakhathi. U wana muthu o no kambiwa a tshi lwa na khonani dzawe kana vha muḡani wawe zwa vho bveledza mafuvhalo a isaho muthu vhuongeloni, kana ho no vha na mpfu dzi songo lavhelelwaho.

Khombo nnzhi dza badani dzi vhangwa nga vhareili kana vhaendangaḡayo vho kambiwaho. U wana muthu a tshi ḡi kombetshedza u reila ngeno a tshi tou zwi pfa uri o kambiwa, uyo

Vhuḡe ha khandiso ho vhaledzwa

lyani kha siaḡari li tevhelaho

wa milenzhe a lwedzana u pfuka bada khathihi na goloi; ya mu thula a namba o sia vhathu.

Musi muthu o kambiwa u a balelwa u ḡilanga kha zwa vhudzekani, lune a nga ḡidzhenisa khazwo na muthu ane a si mu ḡivhe nahone a songo ḡitsireledza, zwa vho ita uri a kavhiwe nga TFM kana VWF. Vhathu vhanzhi vha khou pandelwa mishumoni yavho nga nḡhani ha zwikambi. Muthu u mbo ḡi dzula u ya mushumoni nga nḡhani ha zwone zwikambi, zwa ita uri a lwe na vhatholi a fhedze o pandelwa na mushumoni. Tshiḡwe tshifhinga wa wana a tshi ya mushumoni o kambiwa lune arali a tshi khou ya u shuma nga mitshini, u fhedzisela o tumulwa tshanḡa kana mulenzhe a mbo ḡi vha muholefhali.

Vhugevhenga vhunzhi vhu itwa nga vhathu vho shumisaho zwikambi ngauri vha vha vha si tshe na nyofho, nahone vha tshi vhona vhugevhenga vhufhio na vhufhio ho vha lelutshela. Mutakalo wa vhathu vhanzhi ḡamusi wo thithisea nga u ḡidzhenisa kha zwikambi. Vhathu vha lwalaho vhulwadze ha mbilu, khentsa ya kha mukulo kana tshivhindi, u kukumuwa ha thumbu na mutsiko wa malofha, vha vha vhathu vha shumisesaho zwikambi.

Muvhuso u khou shumisesa masheleni kha u lafha vhathu vho huvhalaho vho kambiwa, kana vha lwadzwaho nga u nwesa. MaAfrika, a ri lwi na izwi zwikambi na, u vhuya u swika ri tshi zwi kunda?

ḡHANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA B:

10

KHETHEKANYO YA C: PHENDA NA KUSHUMISELE KWA LUAMBO**MBUDZISO 3**

3.1 Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

Muvhulawa o ri a tshi vhuya mulamboni a wana n'wana wa mukomana wawe o da u dala. A tshi swika o wana vhashumi vha sa athu u vhuya doroboni. Mukegulu vhone vho vha vho gonyela thavhani u fulela n'wana thondo. Vho fulufhedzisa mazwale uri vha do vhuya vha tshi sela vhuse ngauri Maemu o ya u sela vhuhweni hawe.

3.1.1 Topolani dzina lo vhumwaho li tshi bva kha tsinde la liiti. Shumisani tsinde la liiti lene lo fhungoni li pfalaho. (2)

3.1.2 Topolani ipfi lo tou pambiwaho, ni nee na luambo lune la bva khalwo. (2)

3.1.3 Maipfi aya gonyela na fulela o tu'wa mutshila wa - el-. Zwino inwi bviselani khagala uri mitshila iyi i disa thalutshedzo dzo fhambanaho afho he ya shumiswa hone. (2)

3.1.4 Kha mafhungo e na vhala, hu na maipfi ane a vha na vhushaka ha homonimi. Inwi a topoleni ni sumbedze phambano yao. (2)

3.1.5 Kha mafhungo a re afho n'ha hu na li'anganyi, li topoleni ni dovhe ni li shumise fhungoni li pfalaho. (2)

3.2 Vhalani vhurifhi uvhu uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi vhu tevhelaho.

P.O. BOX 113

LOUIS TRICHARDT

0926

12 Thangule 2008

Khonani yanga Muofhe

No vuwa hani? Nne ndo vuwa khonani. Ndi tou vha na mafhungo ane nda tama u ni nyetulela one a kwamaho zwe zwa bvelela kha Maemu.

Maemu o do fhurwa nga vhañwe vhanna vhe vha mu fulufhedzisa mushumo we a fhedza a songo u wana. Makhulu wawe vho tenda musi hu tshi pfi a tuwe na avho vhanna vhe vha ri hu na mushumo wa mathakheni. Ene o thoma a hana u litsha mushumo wa u lisa kholomo dza musanda, sa izwi o vha o fulufhedziswa u wana tholana yawe.

Maemu a nga si tsha dovha a sokou tevhela vhathu sa izwi o sala o fhelelwa nga mushumo. Vhanna avho vho tamba nga Maemu.

Yañu khonani

Rudzani Tshidzumba

3.2.1 Bulani uri vhurifhi vhu re afho ntha ndi ha lushaka-de? Tikedzani phindulo yañu. (2)

3.2.2 Topolani dzina la mbeu lo shumiswaho kha vhurifhi he na vhalo. Nani tshiduna tsha hone tshi fhungoni li pfallaho. (2)

3.2.3 Shandulani fhungo lo talelwaho li vhe mbudziso. (2)

Vhune ha khandiso ho vhaledzwa

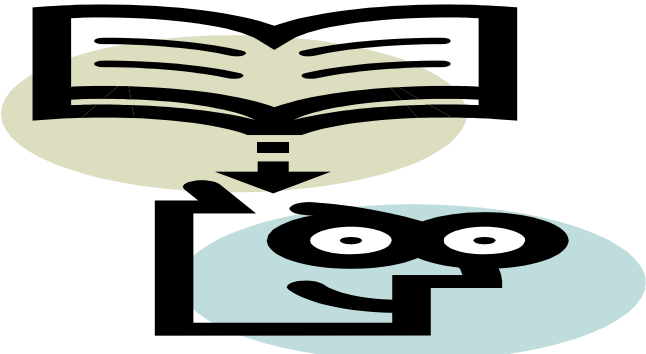
lyani kha siafari li tevhelaho

NSC

- 3.2.4 Topolani fhungo li re kha limudi la gonelo ni li
ñwalulule li kha thenda. (2)
- 3.2.5 Bulani uri zwo khakheaho kha uvhu vhurifhi ndi (2)
zwifhio.

- 3.3 Lavhelesani khungedzelo asiyi, ni kone u fhindula mbudziso dzo ḍisendekaho khayoy.

MUTUNDI

DZANGANO LA MBULUNGANO

U VHA I TOU VHA DZHIA WO LALA ! ! !

Ri vha ḍi sela tshumelo nga luafhulelo lwo kalulaho.

Tenda vha vha vha murado wa dzangano.

Vha nga ri kwama kha nomboro hedzi:
 092 467 4344 kana 094 678
 4548

Kana vha ri dalela afho ofisini dzashu dzi re Mutundi tsini na kiliniki.

- 3.3.1 Khephusheni ya iyi khungedzelo ndi ifhio? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 3.3.2 Mudzudzanyi makone wa khungedzelo u fanela u londa thekhiniki ya fonto. Sengulusani kushumisele kwa fonto. (3)
- 3.3.3 Ni tshi todou kwamana na vha dzangano ili ni nga zwi itisa hani? (2)

3.3.4 Topolani luambo lwa u fhuredzela lwo shumiswaho kha iyi khungedzelo. (1)

3.3.5 Hu na ipfi lo patekanyululwaho zwi songo tea, inwi li topoleni ni li shumise fhungoni no li lulamisa. (2)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA C: 30

MARAGAGUṬE: 70